

Hur kunna hoppas på vad av dig lovat blivit,
Och dock ringakta lagen, given oss av Gud?

Har den väl dött på Golgata för alla tider,
Den Kristi kärlek, som ett skydd för arma är?
Nej! där den föddes och kring jorden än sig sprider,
Och som en dyrbar skatt den söker smärtan där.

A. E. Friedlander.

Om predikans förnyelse och tillika några ord om nutida predikolitteratur.

III.

Om man vid en överblick av den predikolitteratur, som utkommit i vårt land under de sista tvenne årtiondena, riktar uppmärksamheten på de loci, där förkunnelsen framföres med ett pathos, som förräder, att predikan framträder med vissa krav på auktoritet, skall man, med undantag för den schartauanska förkunnelsen och ett par predikanter, tillhörande andra riktningar, genomgående finna, att auktoritetsanspråken befinnas vila antingen på en intellektuell *personlig övertygelse* eller ock på en emotionellt präglad *frälsningsvisshet*.

I det förra fallet finna vi auktoritetens pathos, när predikantens framställning blir som mest kongruent med hans egen uppfattning. Vid sådana tillfällen, då han av hänsyn till Kyrkans bekännelse eller den rådande uppfattningen bland åhörarna avlägsnar sig från sina egna personliga åsikter, blir gärna förkunnelsen matt och osäker. Men på samma gång, som predikanten fruktar att uppträda såsom bindande auktoritet för sina åhörare i fråga om trosuppfattning, kommer han dock genom själva det myndighetens och säkerhetens pathos, varmed han förkunnar sin personliga övertygelse i de frågor,

han berör, att verka som auktoritet. Om nu förkunnarens personliga övertygelse är en annan än den, som Kyrkans bekännelser giva uttryck åt, kommer hans predikan att på de punkter, där den framträder som mest auktoritativ, strida mot den Kyrkas lära, vars tjänare han är. Alldenstund det nu inte endast är en möjlighet att räkna med utan en empirisk realitet, att av ett flertal framstående predikanter var och en haft eller har sin egen uppfattning av Kyrkans lära, vilken uppfattning de framföra med ovan påtalade övertygelsens pathos, kommer en visserligen hänsynsfull men icke desto mindre en den kyrkliga enheten och trosgemenskapen splittrande anarkism i fråga om läroutpfattningen att prägla förkunnelsen. Personlig övertygelse kommer att intaga bekännelsens plats, gemenskapen ersättes med individualism. Denna blir så mycket mera differentierad, som man i förkunnelsen möter hänvisningen till det egna samvetet (den personliga övertygelsen) såsom enda auktoritet. Samvetet får därmed en uppgift sig tilldelad, som det ej kan lösa. Det är nämligen en etisk instans, som reagerar, när dissonans inträder mellan det insedda rätta och det empiriska

handlandet. Samvetet har däremot ingen förmåga att döma om ett om-dömes rent teoretiska sanningshalt. Man förväxlar emellertid samvetet, en i och för sig utomordentligt respektabel instans, med den personliga övertygelsen, som är i hög grad beroende av den övertygade personens uppfostran, bildningsgrad, miljö, temperament och andra tillfälliga faktorer. En persons *fides quae* anses tydligen vara av ringa betydelse, alldenstund man överlämnar den att bestämmas av så oberäknliga faktorer. Det visar sig också mycket riktigt, att tron endast uppfattas såsom *fides qua creditur*. Medan man således föga intresserar sig för vad som tros, bestämmer man trons väsen såsom *fiducia*. Härigenom har man lossat sambandet mellan tro och lära, och man tröttnar inte att triumferande framhålla sin »nya» upptäckt, att »tron icke är ett försanthållande». Under energiskt framhållande av att detta är den reformatoriska uppfattningen av trons väsen, inser man inte, att om man förbiser betydelsen av *fides quae creditur*, man lika gärna kan vara romersk som evangelisk i sin lärouppfattning, då det ju inte är av någon betydelse, vad man tror, utan endast hur man tror, nämligen med uppriktig förtröstan.

Svårigheten ligger däri, att man måste åstadkomma en syntes mellan det objektiva, bekännelsen, och det subjektiva, *fides quae creditur*. Ty ehuru det vill synas, som föreläge full anledning att i reaktionärt syfte ensidigt betona det objektiva, kan det dock icke förnekas, att om förkunnelsen innehåller en *fides quae*, som inte är förkunnarens egen, så mister förkunnelsen sin kraft. Det är inte möjligt att skilja Kyrkans *fides quae* och förkunnarens personliga övertygelse och där-

vid uppställa det kravet, att predikanten skall, oberoende av sin egen uppfattning, framställa Kyrkans bekännelseskrieters innehåll. Ty förkunnelsen är mer än ett referat. »Predikan är Guds Ord.» Jag vill i dessa ord snarare se ett krav på förkunnelsen än ett kvalitativt om-döme. Predikan skall vara Guds Ord. Men icke heller här är det fråga om reproduktion, ty då skulle textläsningen vara predikan. Predikan är Guds Ord, endast när den har Ordet till sin norm. Men den är predikan, i den mån den är ett mänskligt framförande av Guds Ord. Predikanten är organet för Ordet. Han är »rösten av en som ropar». Men alldenstund predikan inte är endast ett referat utan ett mänskligt framförande av Guds Ord, så måste hela människan stå under Ordets inflytande. Detta innebär i här berörda avseende, att hennes *fides quae* står under inflytande av Ordet. Och då förkunnaren tillhör Kyrkan och är hennes tjänare, innebär detta, att han vid forskandet i Ordet har att låta sig ledas av Kyrkans bekännelse. Han står här vid ett val: antingen kan han sätta den personliga övertygelsen framför Kyrkans bekännelse, eller ock kan han sätta Kyrkans bekännelse främst. I det förra fallet kan man förmoda, att klyftan mellan hans personliga övertygelse och Kyrkans *fides quae* blir allt större. I det senare fallet torde man få räkna med att en viss skillnad kanske alltid kommer att förefinnas, ehuru denna alltmer försvinner, alldenstund Kyrkans bekännelse här tydligen har en auktoritativ ställning. I det förra fallet sätter man den personliga övertygelsen såsom auktoritet (»samvetet»), efter denna får Kyrkans bekännelse rätta sig, menar man och vill ändra Apostolicum och avskaffa

en del andra bekännelser. Blir i stället bekännelsen auktoriteten, så behöves detta inte innebära ett tankelöst eller likgiltigt eller resignerat anammande. Det betyder bara, att man inser, att Kyrkans åldriga bekännelse är mera respektabel, törhända även skarpsinnigare och djuptänkare än den egna, av tidsandan, miljön och moderna riktningar inom teologi och tänkande influerade personliga övertygelsen. Inför mycket måste man kanske alltför stå frågande, ja tvivlande. Men hållningen är en ny. Man ser icke med överlägsenhet och förakt på det man ej kan omfatta. Man säger: »Herre, jag tror. Hjälps min otro.» Och man förbjuder klarheten under träget tänkande och forskande, övertygad om att en sanning ligger förborgad i Kyrkans bekännelse, även på sådana loci, där man ej funnit överensstämmelse mellan ens egen personliga övertygelse och bekännelsens *fides quae*.

Det är tydligt, att Kyrkan icke vinner anseende genom den brist på gemenskap i fråga om *fides quae creditur*, som är en så beklaglig företeelse i vår nutida förkunnelse. Att Kyrkan mistat sitt inflytande, beror visserligen inte bara på detta, men vi hava här en viktig faktor att räkna med. Utan att ingå på en analys av orsakerna kan man dock påstå, att en anledning till männens avståndstagande från Kyrkan till stor del beror därpå, att de stå främmande för dess bekännelse. Förkunnarens personliga övertygelse torde i allmänhet icke vara av så intressant art eller äga sådana dimensioner, att den intresserar eller inger respekt. Det är obestriddt, att *ingenting är så nödvändigt för vår tids förkunnelse som att, under återvändande till Ordet och bekännelsen, söka göra dessa tillgängliga och förståeliga för tidens män-*

niskor, framför allt dess män. Detta sker inte genom att avkorta eller förtolka Ordet och bekännelsen. Det sker endast genom att omtala dess sanningar på ett efter tidens sätt att tala och tänka avfattat språk och utformade tankegångar. Den schartauanska metoden har här mycket att lära tidens förkunnare genom sin intellektuella klarhet och reda.

En annan typ av nutidsförkunnelse hava vi i den, som framhåller *frälsningsvissheten* såsom det centrala. Såsom den föregående typen visar släktskap med rationalism, företer denna senare beröringspunkter med pietism. Förlades i den förra auktoriteten till intellektet (den personliga övertygelsen), så har den här sin plats i känslan (frälsningsvissheten). Predikantens förnämsta angelägenhet blir att övertyga om Guds nåd och faderliga godhet samt föra sin åhörare till frid och glädje i vissheten om frälsning. Det torde vara obestriddt, att det i nutida förkunnelse förekommer alltför mycket pjunkigt tal om själen. Man förbiser Guds ära och Guds rike för den egna själens frid och salighet. Talar man emellertid om Gud, framställes han såsom god, faderlig, välvillig, sentimentalt och menlöst välmående. Kategorierna Guds vrede och Guds dom avvisas. De oroas själen. Detta får ej ske, ty dess frälsningsvisshet grundar sig på en viss psykologisk kvalitet: frid med Gud. Häri ligger själva felet. Ty frälsningsvissheten kan endast äga sin grund i den gudomliga predestinationen. Denna avvisas i regel av den grupp, som här omtalas, med fruktan och etisk indignation. Men så vitt jag kan se, är det i fråga om min eviga välfärd långt tryggare att lita på Gud än på mitt eget oroliga, ombytliga hjärta. Det Gud bestämmer är alltid det bästa, hans predestination är tryggare än

all mänsklig strävan. Predikantens uppgift måste därför vara — i den mån han vill åstadkomma frälsningsvisshet — ej att genom sin personliga påverkan åstadkomma en omvändelse eller ett visst harmoniskt känsloläge, vilka sedan uppfattas såsom kriterium på frälsning, hans viktigaste uppgift är i stället att lära människorna böja sig under Guds vilja och lämna sina själar i Hans hand. Och när det gäller helgelsen, måste lydnadens betydelse mera framhållas. Ej en etisk lydnad men en religiös, en lydnad för Gud själv. Ett sådant religiöst förhållande giver den tredje bönen i Fader vår, »Ske Din vilja», uttryck åt. Det skall då komma en mera manlig klang, en kärvare prägel, en djupare och allvarligare ton i förkunnelsen. Det nu ofta framträdande feminina draget, karakteristiskt för all pietism, skulle något tillbakaträngas. Romantiken i den unglyrkliga förkunnelsen, vars predikan karakteriseras av en emotionellt betonad intellektualism och en intelligent sentimentalitet, får genom samma kärva och manliga drag ett välbehövt korrektiv.

Se vi efter i samtidens svenska homiletik och förkunnelse, finna vi några arbeten, där dessa krav mer eller mindre beaktats.

G. O. Rosenqvist: Kyrkans förkunnelse och nutidsläget. Söderström och C:o, Helsingfors. 332 s. 50 mk.

Yngve Brilioth: Studier i nutida anglikansk förkunnelse. Särtryck ur Teologisk tidskrift. 102 s.

Emil Berglund: Om Predikan. Studier och tankar ur själavårdssynpunkt. Diakonistyrelsen. 144 s. 1,50 kr.

Bengt Oxenstierna: Rösterna av en som ropar i öknen. Predikningar. 416 s. 4,75 kr.

Lektor *Rosenqvists* arbete är i mer än ett avseende betydande. Det har skrivits, säger auktor, emedan han funnit alltför litet sinne för det personligt andliga livets realiteter och för den miljö, vari nutidsmänniskan lever. Det är redan härav tydligt, att författaren är en lärjunge av Niebergall. Detta framträder ännu tydligare i hans bemötande av Barths och Fezers homiletiska principer samt vid behandlingen av min bok »Nutida teologi och förkunnelsen». Så vitt jag har kunnat förstå — auktor är obestridligen en smula oklar på vissa ställen — vill auktor emellertid ingalunda bestrida, att den transcendentia synpunkten varit förbisedd i förkunnelsen, och han säger uttryckligen, att Niebergall varit ensidigt psykologiskt orienterad i sin homiletik. Men på tal om Fezers skrift »Das Wort Gottes und die Predigt» säger han, att Fezer, som vill uppställa Ordet såsom förkunnelsens norm, har inslagit på en annan väg än homiletiken. Dennas väg kommer »von unten», för att använda Niebergalls uttryck. Och om auktor vill giva plats för det transcendentia i förkunnelsen, sker detta, emedan nutidsmänniskan behöver det. Det är alltså i varje fall tydligt, att auktor vill giva rum för transcendentia motiv, även om han anger förkunnelsens uppgift med följande ord (s. 109): »Förkunnelsen måste m. a. o. föra kristendomen fram som en etisk och social realitet, vars praktiska konsekvenser den drar frimodigt och som är oundgänglig för lösningen av det enskilda och offentliga livets nutidsproblem.» Han sammanfattar kraven på förkunnelsen i ordet realism. Detta ord användes i dubbel bemärkelse: dels skall den i och med kristendomen givna uppenbarelser framställas realistiskt, dels skall denna framställning anpassa

sig efter förhandenvarande realiteter. Se vi emellertid på auktors ställning till Ordet som norm för predikan, heter det (s. 136): »Vi måste ta bibeln, sådan en ärlig forskning visar den vara.» Här framträder således den tidigare påtalade intellektualistiska synpunkten. I följande citat kommer den emotionella till synes (s. 137): »För den enskilde kristne är emellertid den inre erfarenheten i sista hand avgörande för hans övertygelse om bibeln.» I båda fallen framställs en mänsklig aktivitet såsom ett korrektiv till Ordet. Rosenqvists arbete visar sig, från här anlagd synpunkt, vara nära anslutet till den antropocentriskt orienterade teologien, med ett par motiv från den teocentriska. Syntesen är inte nådd, de nya motiven stå oförmedlat bredvid de andra. Deras betydelse blir ringa. Icke desto mindre är det av intresse att konstatera deras förekomst i detta på synpunkter och vida teologiska utblickar rika och även i andra avseenden synnerligen värdefulla arbete.

I professor *Brilioths* uppsats ha vi fått den mig veterligen första behandlingen av nutida anglikansk förkunnelse på vårt språk. En sådan framställning var i hög grad önskvärd på grund av vår allt närmare bekantskap med Kyrkan i England. För många torde denna framstå såsom en ensidigt ritualistisk kyrka. Mot denna uppfattning ha vi i föreliggande uppsats ett ypperligt korrektiv. Vad som emellertid här mest intresserar, är det nära sammanhang mellan teologi och förkunnelse, som tycks vara utmärkande för en stor del anglikanska predikanter. Den kyrkliga förkunnelsen utmärker sig, säger auktor, för ett visst akademiskt drag, och innehållet har i hög grad blivit bestämt av de tankar, som röra sig i den angli-

kanska teologien, framför allt incarnationstanken. Såsom typer för sådan teologiskt präglad förkunnelse framställs Henry Scott Holland, som nedlade resultatet av sitt teologiska tänkande i sina predikningar, samt hans efterföljare såsom typ betraktad, den kände och framstående biskopen av Manchester, William Temple. Andra predikanter av samma art, ehuru synnerligen olika i andra avseenden, äro tvenne andra välkända anglikanska kyrkomän, Charles Gore och W. R. Inge. Här bör även påpekas de ord, ärkebiskopen av Canterbury yttrade i en predikan vid en kyrkokongress i Eastbourne 1925, vari han energiskt framhåller nödvändigheten av ingående och oavbrutna teologiska studier, varigenom predikanten får innehåll till sin predikan. Här ha endast ett par av de talrika och intressanta personer, som göra uppsatsen så intressant, kunnat påpekas. Det kan emellertid icke nog framhållas, huru önskvärt det är, att vi få tillfälle att lära känna även predikans art i Kyrkan i England. Tills vidare hava vi endast denna uppsats, som trots sitt begränsade omfång dock genom sin saklighet lämnar talrika upplysningar.

Domprosten *Berglund* uppställer såsom predikans uppgift att förkunna evangelium och ingenting annat. Att förkunnelsen skall vara en helgelse- och omvändelsepredikan innebär ej, att den skulle ha en med den förra sidoordnad uppgift. Det betyder i stället endast, att uppgiften att förkunna evangelium fylles på ett rätt sätt. Detta sker, då förkunnelsen ej endast med dunkla bilder och vaga uttryck talar om det gudomliga väsendet utan med klarhet framställer den uppenbarade Guden i en för människorna fattbar lära, medan å andra sidan den irrationella fördjupningen och koncentra-

tionen kring korset ej saknas. Såsom synes framhåller alltså auktor betydelsen av *fides quae*. Det heter (s. 27): »Att man alltså måste tro något om Gud för att kunna tro på honom, det är självklart». Inställningen mot Niebergall kommer tydligt till synes, då auktor säger, att man visserligen ej skall förbise predikans pedagogiska orientering, men att kravet på sådan inte får förskjuta själva grundprincipen, som är evangeliets framförande; skulle så ske, höjes en protest mot detta krav. Jag tvekar inte att beteckna denna bok som en av de intressantaste och på värdefulla uppslag rikaste i principiell homiletik på vårt språk under de senaste åren. Det är att hoppas, att den skall bliva läst och beaktad av alla, som hava att förkunna evangelium i vår Kyrka.

Greve *Oxenstiernas* predikosamling bär sin egenartade prägel. Ser man på formen, är denna i sin reserverade förnämitet, som dock ingalunda saknar värme, så bärig, att författaren kan taga för predikan helt främmande, ja triviala motiv upp i sin förkunnelse, utan att denna därför blir trivial. Så är t. ex. fallet med predikan på 3. sönd. i Adv. 1927, som börjar på följande, onekligen överraskande sätt: »Tänk dig, min åhörare, att du står invid ett lokomotiv eller annan stor, modern maskin». Julbönen 1927 innehåller en måhända alltför detaljerad skild-

ring av belysningen i våra bostäder. Andra exempel kunna anföras. Det anmärkningsvärda är emellertid, att denna förkunnelse trots detta undgått all vardaglighet och trivialitet. Vad som här mest intresserar, är dock den plats, som tilldelats lyd-nadsplikten i denna förkunnelse. Särskilt tydligt kommer lyd-nadsförkunnelsen till synes i avd. III: Lag och evangelium. Författaren reagerar mot den vekliga förkunnelse av nåd och frid, som han anser präglade nutida förkunnelse i alltför hög grad. Man är tacksam för denna reaktion. Det vilar något av Schar-taus kärva och salta sundhet i författarens ord, hur främmande han än i andra avseenden må stå inför denne den störste predikanten i Kyrkan i vårt land. Detta reaktionära framhållande av lyd-nadsplikten gör författarens förkunnelse till en egenartad företeelse i svensk predikan, som ingen kan underlåta att studera, som vill känna vår nutida predikan. Var och en, som själv har att fylla en förkunnarens uppgift, har även här mycket att lära.

En ny tid håller utan tvivel på att bryta in. Inom teologien ha vi redan länge sett dess särprägel. Nu börja samma drag visa sig i homiletik och förkunnelse. Det är av synnerligt intresse att konstatera, ty det visar, vilken betydelse teologien har för förkunnelsen. *Gunnar Rosendal*.

Om apostolikum och dess ingress¹.

I. Till svenskan i apostolikum.

Vår nya bibelöversättning synes lägga en liten ändring i apostolikum nära.

Som bekant har den gamla över-

sättningens »Gud Fader» utbytt mot »Gud Fadern», eller mot »Gud vår Fader» (t. ex. Gal. 1: 1, 2 o. s. v.) och som en följd därav dess »Gud

¹ Red. anmäler i båda fallen en från insändarens avvikande uppfattning.